

Кривонос Максим доцент кафедри
поліцейської діяльності Луганського
навчально-наукового інституту ім.
Е.О. Дідоренка Донецького
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ, УПОВНОВАЖЕНИМИ НА ПРОВЕДЕННЯ ДІЗНАННЯ

1 липня 2020 року в Україні набув чинності Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [6]. Унесені зміни дали поштовх запровадженню нового процесуального інституту – кримінальних проступків, на який протягом багатьох років вченими та практиками покладались сподівання в частині підвищення ефективності досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, а також введенню в орбіту службових осіб, уповноважених здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, посади – дізнавача.

Ідея, яку закладав законодавець, а саме розвантаження слідчих для більш ефективного розслідування тяжких злочинів, а також спрощення процедури дізнання мала б пришвидшити розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, очевидних злочинів, які потребують збирання мінімального обсягу фактичних даних під час доказування обставин правопорушення і врешті засудження особи поза розумним сумнівом на практиці не спрацювала.

Продовженням реалізації зазначених вище змін було представлення Головою Національної поліції Ігорем Клименко 11 лютого 2021 року під час розширеного засідання колегії Міністерства внутрішніх справ України нової моделі організації діяльності Національної поліції України. Основна її ідея полягала у максимальному охопленні населення поліцейським захистом і передбачала створення в нових районах, що утворилися в результаті адміністративно-територіальної реформи, районних підрозділів поліції, а у їх складі відділів, відділень та секторів поліцейської діяльності. Новостворені підрозділи поліції поділені на два типи: перші матимуть у штаті слідчі підрозділи та карний розшук, в інших залишиться лише дізнання та превентивні служби. Зміни пояснювалися тим, що кримінальні проступки можуть розслідувати поліцейські офіцери громади, дільничні та працівники ювенальної превенції і, відповідно, невеликі підрозділи поліції не потребують у своїй структурі кримінальну поліцію та слідство [1]. Однак і ця ініціатива до сьогоднішнього дня не реалізована в повному обсязі.

З моменту початку повноцінної роботи дізнання пройшло більше 2,5 років, що

є достатнім часом для становлення даного підрозділу і налагодження його роботи. Проте проблемні питання, які були станом на 1 липня 2020 року, досі залишаються невирішеними, що актуалізує необхідність їх обговорення та напрацювання варіантів їх можливого вирішення.

Перше проблемне питання, пов'язане з кадровим підбором/добором осіб з числа поліцейських, яких уповноважують на проведення дізнання, що позначається на виконанні поставлених завдань. Наразі наявність вищої юридичної освіти потребує лише посада слідчого, для проходження служби на інших посадах потрібна будь-яка вища освіта чи взагалі допускається її відсутність. Здійснення функцій дізнання поліцейськими, які не мають або не в повному обсязі володіють юридичною освітою, є не тільки не ефективним, а ще й створює ризики порушення прав осіб, які беруть участь у цьому процесі [3, с. 69].

Друге проблемне питання, пов'язане з чіткістю визначення повноважень підрозділів, працівники яких уповноважуються на проведення дізнання. Так, в інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженої наказом МВС України від 28.07.2017 № 650 серед завдань / обов'язків та основних напрямів діяльності ДОП та ПОГ вказано – здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [7]. Трохи по іншому таке повноваження прописано в інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044, де серед основних завдань підрозділів ЮП вказано – здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [8]. При цьому не зовсім зрозумілим залишається питання про те, чи це кожний дільничний або поліцейський підрозділу ювенальної превенції має виконувати цю роботу, чи можливо в секторах превенції будуть визначені конкретні особи, які мають здійснювати функції дізнання.

Третє проблемне питання, пов'язане з відсутністю спеціалізації дізнавачів на розслідуванні окремих видів кримінальних проступків. Штатні дізнавачі та особи, уповноважені на проведення дізнання відповідно до підзаконних нормативно-правових актів є універсальними фахівцями, які розслідують всі кримінальні проступки. Оскільки спеціалізація є необхідною для підвищення ефективності дізнання, впровадження Національною поліцією України спеціалізації дізнавачів було б кроком у правильному напрямку [4].

Четверте проблемне питання, пов'язане з недосконалістю кримінального процесуального законодавства в частині забезпечення окремих напрямів діяльності підрозділів дізнання. Так, чинним кримінально-процесуальним законом не врегульовано питання обчислення строків досудового розслідування до дня повідомлення особі про підозру стосовно кримінальних проступків. У зв'язку з чим, відсутня можливість їх обрахунку та, за необхідності, продовження або не продовження строків, що призводить до того, що кримінальні провадження роками лежать без проведення по них будь-яких слідчих (розшукових) дій та без прийняття

процесуальних рішень. Через це порушується загальна засада кримінального провадження – розумність строків, а також не виконуються завдання кримінального провадження, визначені у ст. 2 КПК України. Крім цього, відповідно до ст. 40-1 КПК України дізнавачі при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого, тобто мають можливість вчиняти всі процесуальні дії в межах дізнання з урахуванням особливостей, встановлених главою 25 КПК України. Однак в окремих статтях КПК України, що регламентують порядок звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку (ст. 234 КПК України), приводу (ст. 140-141 КПК України), тимчасового доступу до речей і документів (ст. 160 КПК України), накладення арешту на майно (ст. 171 КПК України) тощо дізнавач не вказаний як суб'єкт звернення з відповідним клопотанням. У зв'язку із чим окремі слідчі судді відмовляють дізнавачам у задоволенні поданих ними клопотань, оскільки вони процесуально не наділені повноваженнями на звернення з конкретним клопотанням, а обсяг та характер повноважень дізнавача та слідчого не збігаються [10, с. 169], адже дізнавач апріорі не може бути наділений усім обсягом повноважень, якими наділений слідчий.

П'яте проблемне питання, пов'язане з організаційними недоліками досудового розслідування кримінальних проступків. Так, прокурори більш легковажно підходять до організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних проступків, не так пильно вникають у зміст матеріалів, що збирають та направляють до суду дізнавачі, не надають їм належної методичної допомоги, що призводить до того, що останні не розуміють своїх помилок, не бажають вчитися, самовдосконалюватися та підвищувати свій рівень знань та умінь. Трапляються випадки, коли співробітники оперативних підрозділів не виконують окремі доручення, що надають дізнавачі тільки з тих причин, що такі доручення надано в рамках кримінального проступку, а не злочину.

Шосте проблемне питання, пов'язане з тим, що в багатьох підрозділах поліції уповноважені на проведення дізнання поліцейські з числа співробітників відділів превенції та кримінальної поліції фактично не виконують функції дізнання. Зазначена ситуація можлива з таких основних причин:

1) неналежна увага з боку керівництва підрозділів поліції до осіб, наділених повноваженнями здійснювати дізнання, до їх потреб та проблем;

2) відсутність у окремих поліцейських базових знань з кримінального процесу, організації досудового розслідування, кваліфікації кримінальних правопорушень та проступків, дізнання з причин відсутності таких освітніх компонент в програмах їх підготовки або формального викладання таких дисциплін, що призводить до неспроможності здійснювати повноваження дізнавача та розслідувати кримінальні проступки (через «невміння, незнання, небажання»).

Підводячи короткі підсумки відзначимо, що перш ніж реалізовувати визначені в нормативно-правових актах повноваження щодо здійснення дізнання потрібно провести ґрунтовну роботу, пов'язану з:

- відбором поліцейських, яких уповноважують на виконання функцій дізнання, з вищою юридичною освітою;

- перепідготовкою та підвищенням кваліфікації дільничних офіцерів поліції, працівників ювенальної превенції та поліцейських інших підрозділів, які не мають вищої юридичної освіти та знань за цим напрямом, що також може бути реалізовано шляхом внесення змін до вже діючих типових планів та програм підвищення кваліфікації / спеціалізації працівників Національної поліції України з розслідування окремих категорій кримінальних проступків у формі дізнання (наприклад, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, життя та здоров'я особи, власності тощо), передбачивши в них обов'язкову тему «кваліфікація та особливості розслідування окремих видів кримінальних проступків». Адже окремі кримінально-правові аспекти кваліфікації діянь, пов'язаних зі специфічними об'єктами посягань, потребують наявності глибших знань, а їх досудове розслідування може бути пов'язане з потребою проводити широкий комплекс слідчих-розшукових дій, що й зумовлює необхідність не лише проходження навчання та отримання теоретичних знань, а й практичного їх відпрацювання без імовірної шкоди інтересам потерпілих осіб;

- запровадження спеціальних навчальних курсів (факультативів) для дізнавачів по типу «Дії слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування кримінальних проступків, пов'язаних з агресією РФ проти України» або «Алгоритм першочергових слідчих (розшукових) дій при розслідуванні окремих видів кримінальних проступків».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігор Клименко презентував нову модель організації діяльності Національної поліції України. URL : <https://www.npu.gov.ua/news/igor-klimenko-prezentuvav-novu-model-organizatsii-diyalnosti-natsionalnoi-politsii-ukraini>.

2. Корнієнко М.В., Берендєєва А.І. Перспективи освіти поліцейських: майбутні правники чи токсоти? *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. С. 65-72.

3. Корнієнко М.В., Берендєєва А.І. Перспективи освіти поліцейських: майбутні правники чи токсоти? *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. С. 65-72.

4. Кропівін Є. Оцінка впровадженості кримінальних проступків в Україні. URL : <https://rm.coe.int/ukr-criminal-misdem-research-final-main-body/1680a1e989>.

5. Перекопський С.Ю. Окремі питання здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*. Харків, 2021. С. 108-111.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>.

7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МСВ України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>.

8. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

9. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади забезпечення функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: автореф дис... доктора філософії зі спеціальності 081. Київ, 2022. 264 с.

10. Світайло П. Деякі проблемні аспекти проведення дізнання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 3. С. 168-176.

Мердова Ольга завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ФУНКЦІЙ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ, ЗОКРЕМА НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ»

Повномасштабні військові дії російської федерації проти України, які розпочалися з 24 лютого 2022 року, актуалізують питання зміни підходів у підготовці майбутніх поліцейських, запровадження в освітній процес закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, тематики, спрямованої на формування спеціальних (фахових) компетентностей, які формують у здобувачів вищої освіти здатності до реалізації завдань поліції в умовах дії спеціальних правових режимів, виконання завдань територіальної оборони та руху опору, що пов'язано із специфікою діяльності Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану, працівники органів і підрозділів якої на сьогодні забезпечують реалізацію специфічних заходів в їх діяльності, виконання неспецифічних для певних органів функцій, наділяються додатковими повноваженнями.

Усвідомлюючи це, кафедрою адміністративно-правових дисциплін факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ розроблено спеціалізований навчальний курс «Особливості реалізації поліцейських функцій